

Színhagyomány útján terjedt a bábatudomány

Nemcsak Magyarországon, hanem Európa-szerte, egészen a 19. század közepéig (vidéken még tovább), a nők általában otthon szültek, döntő többségében kirurgus vagy orvos segítségével nélkül. A szülés levezetője a bábaasszony volt. Többségében minden népesebb településen lakott legalább egy belőlük. A szakmai tudást, a speciális fogásokat családon belül adták tovább a következő generáció nőtagjainak.

A bábák tudományukat évszázadokon keresztül csak színhagyomány útján terjesztették. Felserdült lányukat magukkal vitték a szülésekhez, ahol gyakorlati tapasztalatot is szerezhettek. Magyarországon az első között például *Szeli Károlynak* jutott eszébe, hogy egy külföldi

szerző (az osztrák *Anton Störck* birodalmi szülész és protomedikus) szülézzel foglalkozó könyvét magyarra lefordítsa, hogy ezzel autentikus útmutatást adjon a szakma gyakorlóinak. A könyvet 1777-ben, Bécsben adta ki, és a *Magyar bábamesterség* címet adta az oktatóanyagának.

Egységes képzést, oktatást sürgettek

Őt néhány évvel megelőzte a több külföldi egyetemen orvoslást tanuló *Weszprémi István*, aki Debrecenben már 1766-ban nyomdába vitte *Bábamesterségre tanító könyv* címen, a *Henrik Krantz* doktor művéből általa fordított magyar változatot. Weszprémi szülővárosának és a Hajdúságnak a tisztiorvosi pozícióját töltötte be, de göttingeni egyetemi tanulmányai során különös érdeklődésre tett szert a gyermekszülés és újszülöttellátás körüli szakmai területen is. A szüléset és az a körüli orvosi teendők anyyira élénken foglalkoztatták, hogy amikor II. József Debrecenbe látogatott, Weszprémi még az uralkodóval is megosztotta ebben a témában néhány gondolatát. Elpanaszolta a császárnak, többek között, hogy míg a britek már hosszú ideje egyetemeken képzik a szülészorvosokat és kórházaikban önálló osztályként működnek a szülésetek, addig nálunk a

szülések nagy többségét bábák vezetik le, akik szakmájukat sehol nem tanulták, legfeljebb elődeiktől, színhagyomány útján vehették át a szakmai fogásokat. A doktor sürgette a bábaképzők megnyitását országosan, és ahhoz a megfelelő oktatókönyvek előállítását. Ennek a törekvésnek a jegyében fordította le a fentebb említett bábamesterségre oktató könyvet. A bábák képzésére, tudásuk modernizálására annál is inkább nagy szükség volt, mert Európa számos országával ellentétben nálunk nem-hogy oktatás nem volt, de a közgondolkodás is többségében középkori volt. A szülésnél megjelenő és segítő férfi orvosok jelenlétét például általánosan erőteljesen kifogásolták. Sok helyen be sem engedték az orvost a nők közé, abba a helyiségbe, ahol a mindenórás asszony vajúdott. A férfiak szülésként való megjelenését gyakran még maguk az orvosok is rosszalották.

Érinthetetlen a női test

A 18. század első éveiben egy francia orvos, bizonyos *Philippe Hecquet* erőteljesen kritizálta azt az akkoriban elterjedő gyakorlatot, hogy férfiak vezetnek le szüléseket, így óhatatlanul hozzáérnek a nő testéhez. Szerinte a férfi szülésetek jogosulatlan beavatkozásokat végeznek, ennek a tevékenységnek szerinte biztosan nem lesz semmilyen jövője. Csupán múló hóbort, amely szembemegy a történelmi hagyományokkal, mondhatni, nem tiszteli azokat, sőt lábbal tiporja a tradíciókat. Francia kollégájának dühös kirohanását folytatta, ha lehet, még inkább feltűzelve egy brit orvos, *John Stevens*, aki dühében a szülészorvosokat vadállatokkal hasonlította össze, mondván: még az erdei vadak himjei is elhúzódnak a szülés idejére a nőstényeiktől, csak a kor orvosai nem képesek erre.

Részletes szakmai eligazítás bábáknak

A már említett Szele Károly fordítása igen részletes, kora modern szülésetének minden területét tárgyaló oktatókönyv volt, amely a női test anatómiájától, a szülés lefolyásának, a közben megjelenő esetleges

Magyar Királyi Tudományos egyetem orvosi Karának Duda Zsuzsanna, Lupa Jánosné részére kiállított diplomája, Budapest 1886. július 22.

komplikációk taglalásáig mindennel részletekbe menően foglalkozik. Az akkoriban alkalmazott szakmai kifejezéseket három nyelven: magyarul, latinul és németül is közli. A könyv gazdag, rajzos illusztrációk anyagához részletes magyarozatot is fűz. A Weszprémi-féle könyv, Szele fordításához hasonlóan, ugyancsak részletes eligazítást ad a bábáknak. Ír már a várandósság hónapjaiban tapasztalható fizikális és szervi változásokról, valamint a szülés előtt álló női test tüneteiről. Tanácsot ad arra is, hogy a bába miként vizsgálja meg a vajúdo asszonyt. Ennek külön fe-

jezetet szentel a könyvben: „A viselő asszony méhének változásairól és mimódon kellessék az asszonyt megtapasztalni (érinteni) kézzel, vagy újjal a méhe szája állását megnézni.” A komplikációs szülés leírása és levezetésének módja mellett Weszprémi a kivételesnek számító esetekkel is részletesen foglalkozik. Így az ikerszülésekkel, az elhúzódo szüléssel, a köldökzsinór nyakra tekeredésével, a farfekvéses szüléssel vagy a halva született gyermekkel.

Hidegkuti Alexa

Szülési jó tanácsok a 18. századból

A Weszprémi doktor által fordított tankönyv részletes tanácsokat ad a bábáknak arra, hogy a szülés előtt, közben mire és hogyan figyeljenek az anyánál: „Minden bábáknak pedig azért szükséges tudniok a nagyon nehézkes méhnek mineműségét, ennek egyenetlen vastagságát, nagyságát és egybe zsugorodó erejét, hogy tudhassák miképpen és hol eshetik meg valami fakadás, honnét tamadhat a veszedelmes vérfolyás és milyen nehéz legyen a gyermeket megfordítani és arra mikor alkalmas az idő. Meg kell gondolni a gyermeknek az anyja méhében való állását, fejének mineműséget, nagyságát, vastagságát, állásának tájékait fejecsontjainak rendeltetésével együtt. Részint a medentzéhez való méretére, részint pedig a gyermek fejének állására való tekintettel.”

Működési szabályzat bábáknak

Magyarországon Mária Terézia uralkodása alatt szabályozták első ízben a bábák tevékenységét. A magyar nyelvterületen csak *Pozsonyi taxaként* emlegetett szabályozás 10 pontban foglalta össze, többek között, a bábamesterség kritériumait, amelyek betartását hatóságilag országszerte megkövetelték a szakma művelőitől. A latinból magyarra fordított bábaműködési szabályzat a következőket tartalmazta:

1. A bábák a városi tisztí főorvossal és a többi orvossal szemben kötelesek tisztelettel viselkedni, alkalomadtán történő felhívásokra azonnal jelenjenek meg, utasításait pontosan és hűségesen teljesítsék, józan és tisztességes életet éljenek, kerüljék a fecsegést; lelkiismeretük tiszta legyen.
2. Fogadalmuk erejénél fogva felhívásra személyi különbség és késedelem nélkül akár nappal, akár éjjel jelenjenek meg a vajúdoáknál, lássák el azokat köteles szorgalommal és körültekintéssel; szolgálataikat sehol se tagadják meg. Az asszonyok titkos fogyatkozásait ki ne fecseggék, s csak oly egyénnel közöljék, kiknek azokról okvetlen tudomással kell bírniok.
3. Ha veszedelmes, kétes kimenetelű vagy nehéz szüléssel vannak elfoglalva, ne bízzanak kizárólag magukban, hanem még egy másik tanultabb szülész nő tanácsát is kérjék ki. A halálos veszedelmet el ne hallgassák, nehogy a magzattal együtt az anya is életveszélybe kerüljön.
4. Satnya és haldokló csecsemőket, kik a pap megérkezéséig alig maradnak életben, akár teljesen megszülettek, akár csak részben, kereszteljék meg egy tanú vagy koma jelenlétében, a szentháromság nevében. A keresztelés megtörténtét haldéktalanul jelentsék az illetékes lelkésznek.
5. Orvos tudta és tanácsa nélkül sem hashajtót, sem pedig egyéb belső orvosságot ne rendeljenek vagy adjanak be; tiltva vagyon nekik magzatot elhajtani, magzatot az anyaméhben megölni, újszülöttet gonosz módon kicserélni.
6. Tiltva van a szülésmesterség gyakorlása addig, míg a bábát a tisztí főorvos meg nem vizsgálta és nem approbálta; azaz gyakorlatáról tájékozódást nem nyert. Tiltva vagyon a szülész női gyakorlat ugyancsak a bába segédjeinek s azoknak is, akiket ez már esetleg felszabadított, míg őket a főorvos szintén le nem vizsgáztatta, s csak végső szükség esetén küldhették a bábák segédjeiket a vajúdoákhöz.
7. Végül, maguk között barátságban és egyetértésben éljenek, s a szabályokat súlyos büntetés terhe alatt szigorúan tartásuk be.”